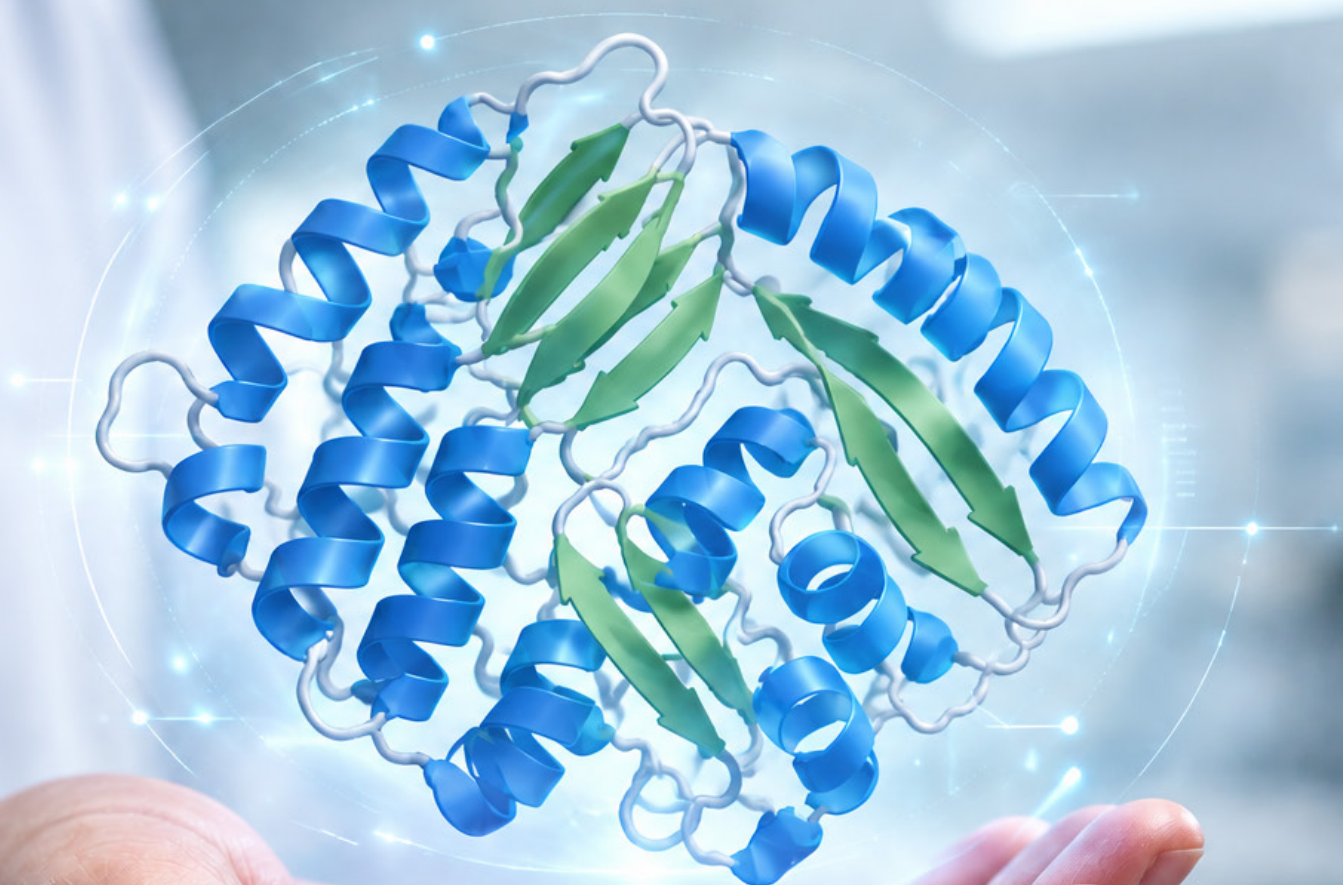

Bæredygtighed med enzymer

En temacase udarbejdet af Novonesis og Naturvidenskabernes Hus

novonesis

Case

Denne case handler om bæredygtighed inden for anvendelse af enzymer. Eleverne opnår viden omkring enzymeres kemiske opbygning samt deres biokemiske funktion. Efterfølgende præsenteres eleverne for tre cases, hvor forskerne ønsker en mere bæredygtig anvendelse af enzymer inden for dyrefoder, vaskepulver og osteproduktion.

I kan vælge at arbejde med én problemstilling eller vælge flere af dem. Læringsaktiviteterne går på tværs af de tre problemstillinger, så alle eleverne arbejder med det samme materiale.

Gennem forløbet opnår eleverne kendskab til enzymeres opbygning og funktion, inddeling i enzymklasser, mutationer og mutationstyper, aminosyrerne og deres kemiske egenskaber samt enzymkinetik. Derudover får de et indblik i forskningens verden. De tilegner sig desuden kompetencer inden for både skriftlig og mundtlig formidling, idet de skal udarbejde en poster, som skal præsenteres for forskerne i slutningen af forløbet.

I kan også vælge at køre forløbet udelukkende på gymnasiet. Her kan I benytte forskernes videomateriale og præsentere jeres posters for hinanden. Vi anbefaler, at I ser videoerne med forskerne uanset, hvordan I vælger at arbejde med casen.

Forudsætninger

Det er en forudsætning, at eleverne er bekendt med det centrale dogme, at de har en overordnet forståelse af, hvad mutationer er, og hvordan de kan opstå.

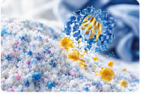
Overordnet casespørgsmål

Hvordan kan vi gennem en undersøgende forskerrolle fremme en mere bæredygtig anvendelse af enzymer?

De tre cases

Læs mere om de tre cases og virksomheden Novonesis her:

1. [Mere effektiv tøjvask ved lavere temperatur](#)
2. [Højere udbytte af dyrefoder](#)
3. [Højere osteudbytte af samme mængde mælk](#)

Case 1

Mere effektiv tøjvask ved lavere temperatur

Om Novonesis

Novonesis er en af verdens største virksomheder inden for enzymer. Novonesis producerer et bredt udvalg af enzymer til industrielle anvendelser, som kan hjælpe vores kunder med at producere mere med mindre miljøbelastning. I et verdensomspændende netværk af biologiske laboratorier, samarbejder vores kunder og partnere omkring at finde de bedste industrielle løsninger for at reducere CO₂-udledningen og øge effektiviteten af deres produktion.

Novonesis er en af verdens største virksomheder inden for enzymer. Novonesis producerer et bredt udvalg af enzymer til industrielle anvendelser, som kan hjælpe vores kunder med at producere mere med mindre miljøbelastning. I et verdensomspændende netværk af biologiske laboratorier, samarbejder vores kunder og partnere omkring at finde de bedste industrielle løsninger for at reducere CO₂-udledningen og øge effektiviteten af deres produktion.

Case 2

Højere udbytte af dyrefoder

Om Novonesis

Novonesis er en af verdens største virksomheder inden for enzymer. Novonesis producerer et bredt udvalg af enzymer til industrielle anvendelser, som kan hjælpe vores kunder med at producere mere med mindre miljøbelastning. I et verdensomspændende netværk af biologiske laboratorier, samarbejder vores kunder og partnere omkring at finde de bedste industrielle løsninger for at reducere CO₂-udledningen og øge effektiviteten af deres produktion.

Novonesis er en af verdens største virksomheder inden for enzymer. Novonesis producerer et bredt udvalg af enzymer til industrielle anvendelser, som kan hjælpe vores kunder med at producere mere med mindre miljøbelastning. I et verdensomspændende netværk af biologiske laboratorier, samarbejder vores kunder og partnere omkring at finde de bedste industrielle løsninger for at reducere CO₂-udledningen og øge effektiviteten af deres produktion.

Case 3

Højere osteudbytte af samme mængde mælk

Om Novonesis

Novonesis er en af verdens største virksomheder inden for enzymer. Novonesis producerer et bredt udvalg af enzymer til industrielle anvendelser, som kan hjælpe vores kunder med at producere mere med mindre miljøbelastning. I et verdensomspændende netværk af biologiske laboratorier, samarbejder vores kunder og partnere omkring at finde de bedste industrielle løsninger for at reducere CO₂-udledningen og øge effektiviteten af deres produktion.

Novonesis er en af verdens største virksomheder inden for enzymer. Novonesis producerer et bredt udvalg af enzymer til industrielle anvendelser, som kan hjælpe vores kunder med at producere mere med mindre miljøbelastning. I et verdensomspændende netværk af biologiske laboratorier, samarbejder vores kunder og partnere omkring at finde de bedste industrielle løsninger for at reducere CO₂-udledningen og øge effektiviteten af deres produktion.

Problemstillinger

Overordnet casespørgsmål

Hvordan kan vi gennem en undersøgende forskerrolle fremme en mere bæredygtig anvendelse af enzymer?

Problemstillinger

1. *Hvordan arbejder en forsker?*
2. *Hvordan virker enzymer?*
3. *Hvordan kan man undersøge enzymeres aktivitet?*
4. *Hvordan kan vores viden om enzymer overføres til virkeligheden?*
5. *Hvordan kan et enzym optimeres med henblik på bæredygtig brug?*

Kernestof og supplerende stof

For overskueligheden er kernestof, supplerende stof og faglige mål for fagene slået sammen. Enkelte formuleringer kan derfor afvige fra bekendtgørelsen i det enkelte fag.

Bioteknologi A HTX og STX

Kernestof og supplerende stof

- Makromolekyler: Opbygning og biologisk funktion af carbohydrater, lipider, proteiner og nucleinsyrer
- Enzymer: Opbygning, funktion, enzymatiske hovedklasser og enzymkinetik
- Kemiske bindingstyper
- Sundhed, sygdom og medicin
- Biologisk produktion
- Bioteknologi
- Bæredygtighed
- Miljøbeskyttelse

Faglige mål

- Bearbejde data fra kvalitative og kvantitative eksperimenter og undersøgelser og dokumentere eksperimentelt arbejde hensigtsmæssigt
- Anvende relevante matematiske repræsentationer, modeller og metoder til enkle beregninger, beskrivelse og analyse
- Analysere og diskutere data fra eksperimenter og undersøgelser med inddragelse af faglig viden, fejlkilder, usikkerhed og biologisk variation
- Indsamle, vurdere og anvende faglige tekster og informationer fra forskellige kilder
- Formulere sig såvel mundtligt som skriftligt om bio(tekno)logiske emner og give sammenhængende faglige forklaringer
- Anvende fagets viden og metoder til vurdering og perspektivering i forbindelse med samfundsmæssige, teknologiske, miljømæssige og etiske problemstillinger med bioteknologisk indhold og til at udvikle og vurdere løsninger
- Anvende fagbegreber, fagsprog, relevante repræsentationer og modeller til beskrivelse og forklaring af iagttagelser og til analyse af bioteknologiske problemstillinger

Forløbsplan

Planen tager udgangspunkt i moduler á 90 minutter.

Problemstilling	Modul	Fagligt indhold	Aktivitet
Hvordan arbejder en forsker?	1	- Kickoff – tilmelding på nvhus.dk - Præsentation af de tre cases	Mød forskerne - Præsenter en posterfigur - Hvad ved vi allerede om enzymer?
Hvordan virker enzymer?	2	- Aminosyrer - Enzymers overordnede funktion	Spil – Aminosyrebanks Øvelse – Aminosyrers kemiske egenskaber
	3	- Introduktion til enzymers opbygning og generelle virkemåde - Primær, sekundær, tertiær og kvarternær struktur - Faktorer, der påvirker enzymers funktion	Teoretisk opgave – Enzymers opbygning og funktion
	4	- Aminosyrernes isoelektriske punkt - Primær, sekundær, tertiær og kvarternær struktur – igen	Forsøg – Find aminosyrens isoelektriske punkt
Hvordan kan man undersøge enzymers aktivitet?	5	- Eksempler på enzymernes virkemåde, kompetitiv og non-kompetitive hæmmere, co-faktorer og coenzymer - Enzymklasser	Teoretisk opgave – Enzymklasser
	6	- Mutationer og deres betydning for fænotypen - Tid til at arbejde på case-posteren – besvare arbejdsspørgsmål	Udlevering af case og supplerende materiale
	7	Introduktion til enzymkinetik	
	8	Enzymkinetikforsøg	Forsøg – Enzymkinetik
Hvordan kan vores viden om enzymer overføres til virkeligheden?	9	- Opsamling på forsøg, tid til at analysere data fra forsøget - Mere om enzymkinetik	Teoretisk opgave – Enzymkinetik
	10	- Opsamling på den viden, vi har lært indtil videre om enzymer - Tid til at arbejde på caseposteren og besvare arbejdsspørgsmål	Opgave – Krydsord med enzymer - Vis poster-figurer
Hvordan kan et enzym optimeres med henblik på bæredygtig brug?	11	Tid til at arbejde på case-posteren	
	12	Pitch – for forskere fra Novonesis, hjemme i klassen eller for andre elever på skolen	Poster pitch

Modul 1

Hvordan arbejder en forsker?

Fagligt indhold

Online kickoff.

Hvis du afvikler forløbet udelukkende hjemme på skolen:

- Præsenter de tre cases. Vælg en eller flere cases, I vil arbejde med.
- Lad eleverne læse afsnittet "Om Novonesis" i elevmaterialet med casebeskrivelserne.
- Præsenter en posterfigur, og introducer begrebet *videnskabelig poster*.
- Start evt. på modul 2 omkring aminosyrer.

Aktiviteter

- Hvad ved vi allerede om enzymer?

Eleverne er måske stødt på enzymer tidligere i undervisningen. Lad dem skrive og tegne i 10 minutter omkring alt, de ved om enzymer allerede. Evt. som think-pair-share øvelse, hvor de først sidder individuelt med spørgsmålet og herefter i par eller små grupper. Til sidst samler I op på klassen.

TITEL (10 %)		
ABSTRACT (5 %)		
INTRODUKTION/BAGGRUND (10 %)	METODE (15 %)	
RESULTATER (35 %)		
DISKUSSION (15 %)	KONKLUSION/PERSPEKTIVERING (8 %)	REFERENCER/KONTAKT (2 %)

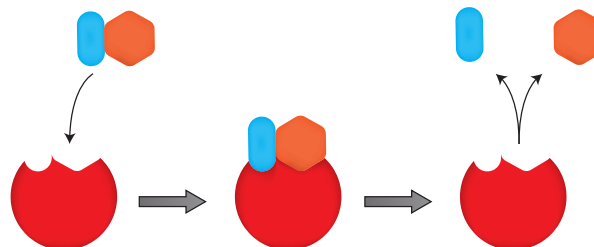
Supplerende materiale

- Udvidede postermodeller: [Display of research posters \(visualizeyourscience.com\)](https://visualizeyourscience.com/) (det anbefales at vente til senere med at vise eleverne denne side).

Modul 2

Hvordan virker enzymer?

Fagligt indhold

- Aminosyrernes generelle opbygning, aminer og carboxylsyrer evt. assymetriske carbonatomer.
- Enzymers overordnede funktion: Katalysatorer, repetition af det centrale dogme (DNA → RNA → Protein) inkl. Proteinsyntesen.
- Aminosyrernes egenskaber, polaritet og syre-base egenskaber.

Køb evt. små præmier til klassen for at øge motivationen, når I spiller banko.

Aminosyrerbrikkerne kan genbruges i de to aktiviteter, hvis I bruger begge i samme lektion.

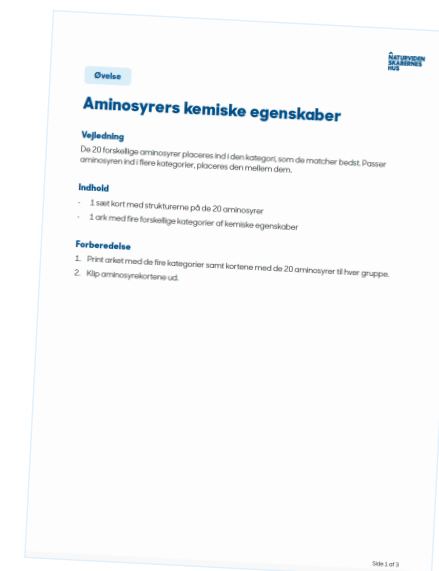
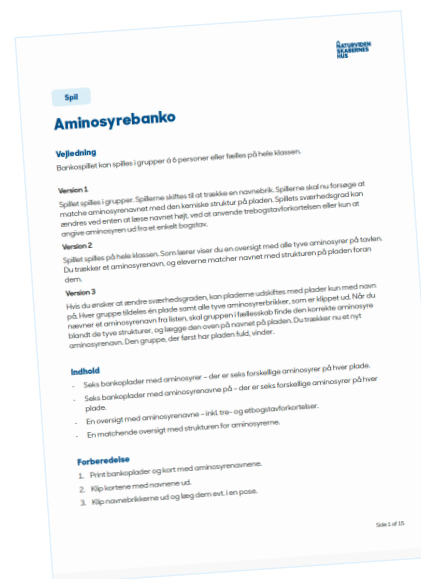
Aktiviteter

- [Spil – Aminosyrebanks](#)
- [Øvelse – Aminosyrers kemiske egenskaber](#)

Forslag til lektie: Læs om aminosyrer.

Læsespørgsmål til lektionen:

- Hvad er et protein? Hvad består det af?
- Nævn mindst én aminosyre.
- Hvordan får vi aminosyrer ind i kroppen?

Modul 3

Hvordan virker enzymer?

Fagligt indhold

- Introduktion til enzymeres opbygning og generelle virkemåde. Herunder aktive site, co-faktorer samt korte definitioner af begreberne enzymaktivitet og aktiveringsenergi.
- Primær, sekundær, tertiær og kvarternær struktur.
- Faktorer, der påvirker enzymeres funktion.

Aktiviteter

- [Teoretisk opgave – Enzymeres opbygning og funktion](#)

Den teoretiske opgave kan evt. anvendes som lektie til næste time eller deles op i afsnit. F.eks. gennemgå teori om aminosyrer og enzymeres generelle opbygning, lad eleverne udfylde første skema i opgaven osv.

Supplerende materiale

Lad evt. eleverne læse en artikel om enzymeres afhængighed af temperatur f.eks. [På enzymjagt i Ikka-søjlerne \(scribd.com\)](#)

Artikelen har fokus på bioteknologi i industrien, og hvordan forskere arbejder.

Teoretisk opgave

Enzymeres opbygning og funktion

I for allede lært en masse fagtermer. Udfyld skemaet herunder. Find figurer i jeres lærebog eller online.

Begreb	Forklaring/funktion	Figur/graf/talende
Aminosyre		
Protein		
Co-faktor		
Enzymaktivitet		
Aktivt site/ bindingssted		
Enzym-substrat- kompleks		
Aktiveringsenergi		

Side 1 af 2

Modul 4

Hvordan virker enzymer?

Fagligt indhold

- Aminosyrernes isoelektriske punkt – teori og forsøg.
- Primær, sekundær, tertiær og kvarternær struktur. Lav kobling fra forsøget til den viden, som I fik i sidste modul.

Aktiviteter

- Aminosyrernes isoelektriske punkt: [Bestemmelse af pK_s og pI for aminosyrer \(kendkemien3.systime.dk\)](https://kendkemien3.systime.dk/Bestemmelse%20af%20pKs%20og%20pI%20for%20amino%20syre%20kender%20kemien3.systime.dk)

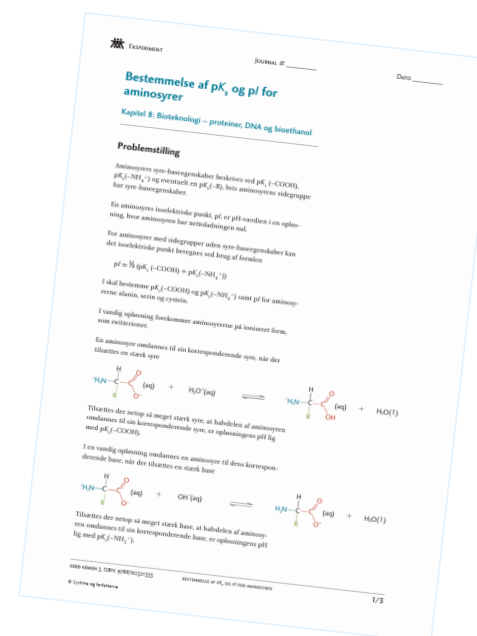
Byg videre på elevernes viden om aminosyrernes opbygning fra modul 2, og kobl det til det faglige indhold i modul 3 omkring enzymernes funktion.

Forsøget kan udføres på alle aminosyrer, som ikke har sidekæder med syre/base-egenskaber.

Lad eleverne udforme en simpel videnskabelig poster som aflevering til forsøget. Posterne laves på baggrund af deres nuværende teoretiske viden om enzymer, samt resultater og analyser fra forsøget. Posteren skal overholde de krav, der er stillet af forskerne til en videnskabelig poster. På denne måde trænes eleverne til at lave den endelige poster, som skal pitches til forskerne.

Supplerende materiale

- Alternativ til forsøgsvejledning: Aminosyrers isoelektriske punkt fra Basiskemi A Xperimentér, H. Mygind, O. V. Nielsen, V. Axelsen, Haase og Søns Forlag (kræver adgang til Basiskemi-serien).
- Udvidede postermodeller: [Display of research posters \(visualizeyourscience.com\)](https://visualizeyourscience.com/).

Modul 5

Hvordan kan man undersøge enzymeres aktivitet?

Fagligt indhold

- Eksempler på enzymernes virkemåde, kompetitiv og non-kompetitive hæmmere, co-faktorer og coenzymmer.
- Enzymklasser.

Aktiviteter

- [Teoretisk opgave – Enzymklasser](#)
- [Redigerbar PowerPoint](#)

Teorien kobles til den teoretiske opgave, som blev lavet i modul 3.

Modul 6

Hvordan kan man undersøge enzymeres aktivitet?

Fagligt indhold

- Mutationer, mutationstyper, deres betydning for fænotypen og for evolutionen.
- Tid til at arbejde på caseposteren – besvare arbejdsspørgsmål i den/de udvalgte case(s).

Aktiviteter

- Udlevering af casespørgsmål og supplerende materialer fra forskerne.

Start modulet med en kort snak om mutationer, deres betydning for evolutionen samt typer af mutationer.

Eleverne har nu fået erfaring med aminosyrer, enzymernes opbygning og funktion samt kendskab til opbygningen af en videnskabelig poster. Disse erfaringer benyttes nu til at hjælpe forskerne. Vi mangler stadig at gennemgå enzymkinetikken, men mange af spørgsmålene i posteren kan besvares allerede nu.

Supplerende materiale

Udvidede postermodeller: [Display of research posters \(visualizeyourscience.com\)](https://visualizeyourscience.com).

Modul 7

Hvordan kan man undersøge enzymeres aktivitet?

Fagligt indhold

- Introduktion til enzymkinetik.
- Michaelis-Menten.
- Lineweaver-Burk-plot.

Aktiviteter

- Teoretisk opgave om enzymkinetik og plot af data.

Lad evt. eleverne arbejde med data fra en tidligere skriftlig eksamensopgave, f.eks. HTX: Sommer 2025 opgave STX: sommer 2025 opgave.

Lav evt. et samarbejde med klassens matematiklærer, som kan gennemgå matematikken bag enzymkinetikken. Dette giver især mening, hvis eleverne har matematik i kombination med bioteknologi som studieretningsfag.

Modul 8

Hvordan kan man undersøge enzymeres aktivitet?

Fagligt indhold

- Forsøg med enzymkinetik.

Aktiviteter

- Forsøg – Enzymkinetik og katalase: [Enzymkinetik – Katalase \(kendkemien3.systime.dk\)](http://kendkemien3.systime.dk)

Bemærk, at øvelserne kræver evt. indkøb af enzymer og kemikalier.

Supplerende materiale

Alternativ til forsøgsvejledning: Enzymet catecholase, enzymet catalase eller enzymet alkalisk phosphatase fra Basiskemi A Xperimentér, H. Mygind, O. V. Nielsen, V. Axelsen, Haase og Søns Forlag (kræver adgang til Basiskemi-serien).

Modul 9

Hvordan kan vores viden om enzymer overføres til virkeligheden?

Fagligt indhold

- Opsamling på forsøg og tid til at analysere data fra forsøget.
- Byg videre på enzymkinetikken.

Aktiviteter

- [Teoretisk opgave – Enzymkinetik](#)
- Lad eleverne bestemme K_M og V_{max} på deres egne data.

Giv evt. eleverne tid til at arbejde på deres rapport til forsøget.

Teoretisk opgave

Enzymkinetik

1. Forklar, hvad enzymkinetik kan bruges til – i teknologien og i jeres egen hverdag.
 2. Hvad er V_{max} og K_M et udtryk for?
 3. Forklar, hvordan enzyms effektivitet er afhængig af temperatur, pH, inhibitorer m.m.
 4. Herunder ses en tabel, hvor V_0 er målt ved forskellige substratkoncentrationer for et enzym A.

Substratkoncentration [S] (mM)	Reaktionshastighed V_0 (μmol/min)
0,25	7,3
0,50	13,9
0,75	18,7
1,00	23,8
1,50	31,7
2,00	38,6
2,50	43,1
3,00	47,8
4,00	53,9
5,00	59,8
6,00	63,2
7,00	66,7
8,00	69,1
10,00	73,4
12,00	76,1
15,00	79,4
20,00	82,8
25,00	85,9
30,00	87,1
40,00	89,5

Side 1 of 2

Modul 10

Hvordan kan vores viden om enzymer overføres til virkeligheden?

Fagligt indhold

- Mutationer.
- Plot data og konstruér Michaelis-Menten-kurven samt Lineweaver-Burk-plot på casedata.
- Tid til at arbejde på caseposteren og besvare arbejdsspørgsmål.

Aktiviteter

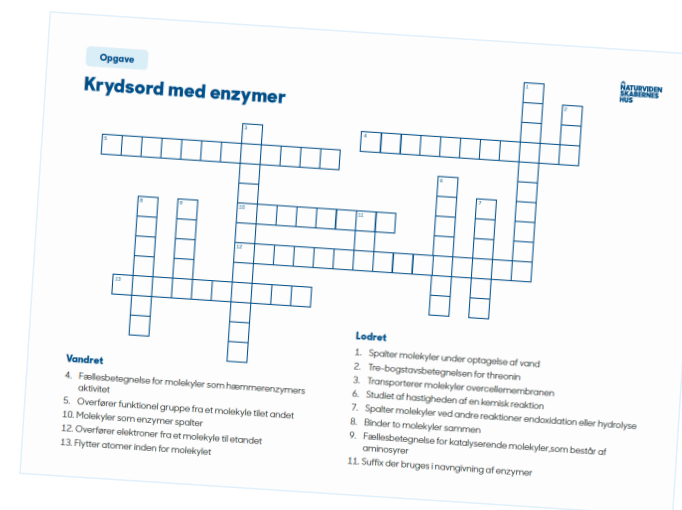
- [Opgave – Krydsord med enzymer](#)

Eleverne skal nu for alvor til at anvende deres viden om enzymer i praksis. Timen kan derfor starte med en opsummering ved at lave opgaven *Krydsord med enzymer*. Denne kan med fordel også gives for som en sjov og anderledes lektie.

Husk at lade eleverne selvstændigt søge information om emnet i deres case, således at deres evne til at søge fagligt litteratur styrkes.

Supplerende materiale

Udvidede postermodeller: [Display of research posters \(visualizeyourscience.com\)](#).

Modul 11

Hvordan kan et enzym optimeres med henblik på bæredygtig brug?

Fagligt indhold

- Tid til at arbejde på caseposterne

Eleverne er nu igennem kernestoffet om enzymer og deres opbygning og funktion. De har ligeledes lært at anvende fagets viden og metoder til vurdering og perspektivering i forbindelse med samfundsmæssige, teknologiske, miljømæssige og etiske problemstillinger med bioteknologisk indhold – til at udvikle og vurdere løsninger (fagligt mål).

Modul 12

Hvordan kan et enzym optimeres med henblik på bæredygtig brug?

Fagligt indhold

Poster pitch for forskere fra Novonesis, hjemme i klassen eller for andre elever på skolen.

Aktiviteter

- Poster pitch

I dette modul styrkes elevernes evne til at formidle det faglige stof mundtligt. Hvis I vælger at gøre dette hjemme på skolen, så lav gerne en evt. ud af det. Print elevernes posters i A2-format, og hæng dem op i et fællesareal. Invitér andre klasser fra skolen til en postersession.

Naturvidenskabernes Hus' ikoniske runde bygning i Bjerringbro, Midtjylland

Om Naturvidenskabernes Hus

Naturvidenskabernes Hus tænder gnisten hos børn og unge for de naturvidenskabelige og tekniske fag. Det sker i tæt samarbejde med danske virksomheder og undervisere i grundskolen og gymnasiet – og ved at understøtte skolevirksomhedssamarbejde i de danske kommuner. Sammen gør vi en forskel for børn og unge, erhvervsliv og samfund. Læs mere på nvhus.dk